

EPHEMERIS NAPOCENSIS

XXXV

2025

ROMANIAN ACADEMY
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY AND HISTORY OF ART CLUJ-NAPOCA

EDITORIAL BOARD

Editor: Coriolan Horațiu Opreanu

Members: Sorin Cociș, Vlad-Andrei Lăzărescu, Ioan Stanciu, Aurel Rustoiu

ADVISORY BOARD

Mihai Bărbulescu (Cluj-Napoca, Romania); Alexander Bursche (Warsaw, Poland); Falko Daim (Mainz, Germany); Andreas Lippert (Vienna, Austria); Bernd Päffgen (Munich, Germany); Marius Porumb (Cluj-Napoca, Romania); Alexander Rubel (Iași, Romania); Peter Scherrer (Graz, Austria).

Responsible of the volume: Coriolan Horațiu Opreanu

În țară revista se poate procura prin poștă, pe bază de abonament la: EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, P. O. Box 5–42, București, România, RO–76117, Tel. 021–411.90.08, 021–410.32.00; fax. 021–410.39.83; RODIPET SA, Piața Presei Libere nr. 1, Sector 1, P. O. Box 33–57, Fax 021–222.64.07. Tel. 021–618.51.03, 021–222.41.26, București, România; ORION PRESS IMPEX 2000, P. O. Box 77–19, București 3 – România, Tel. 021–301.87.86, 021–335.02.96.

EPHEMERIS NAPOCENSIS

Any correspondence will be sent to the editor:
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE ȘI ISTORIA ARTEI
Str. M. Kogălniceanu nr. 12–14, 400084 Cluj-Napoca, RO
e-mail: choprean@yahoo.com

All responsibility for the content, interpretations and opinions
expressed in the volume belongs exclusively to the authors.

DTP și tipar: MEGA PRINT
Coperta: Roxana Sfârlea

© 2025 EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, Sector 5, București 76117
Telefon 021–410.38.46; 021–410.32.00/2107, 2119

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE ȘI ISTORIA ARTEI

EPHEMERIS NAPOCENSIS

XXXV
2025

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

SUMAR – SOMMAIRE – CONTENTS – INHALT

STUDIES

- ALEXANDRA PEDA, LIGIA RUSCU, IOAN MUNTEAN
And they shall beat their swords into ploughshares. Where did the veterans from the Eastern Balkan provinces settle?.....7
- SERGEY TORBATOV
Transmarisca. Stratigraphy, chronology, topography..... 89
- ONORIU-MIHAI RUS
Late Bronze Age hair rings of the Sântana-Şărmăşag type.....151

ARCHAEOLOGICAL AND EPIGRAPHICAL NOTES

- MAREK OLEŹDZKI
Participation of representatives of the Przeworsk and Wielbark cultures in the Marcomannic Wars: an examination of historical and archaeological evidence.....179
- VLAD-ANDREI LĂZĂRESCU, KATALIN VÁGÓ,
SERGIU-TRAIAN SOCACIU, SORIN ILIE COCIŞ
Tile-stamps of *Optatianal/Sutor*. An update.....201
- OANA TODA, GIANINA-DIANA VARGA
Burial grounds between ecclesiastical and lay administration in 16th – and early 17th-century Cluj: churchyard archaeology in Farkas Street and its historical context.....229

REVIEWS

- Zsolt Körösfői, *Marosszentanna. Sântana de Mureş. Late imperial cemetery at the Mureş*. Nyíregyháza 2024, 184 p., 129 Figs. and 11 Plates, ISBN 978–615–5619–30–4 (Vlad-Andrei Lăzărescu)..... 285
- Martina Pauli, *Die römischen Fibeln der frühen und mittleren Kaiserzeit aus Augsburg*, *Augsburger Beiträge zur Archäologie* 10, 2024, 387 pp., gegründet von Lothar Bakker, herausgegeben von Sebastian Gairhos und Michaela Hermann, Römisches Museum/Stadtarchäologie Augsburg, Wißner-Verlag, Augsburg, ISBN 978–3–95786–378–2 (Sorin Cociş).....305

Klára P. Fischl (Ed.), <i>Bronze Age Landscape at Gelej. Archaeological researches at Gelej-Pincehát, Gelej-Kánális dűlő and Gelej-Beltelek dűlő</i> . Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band 391, Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH (Bonn 2023), 531 pagini, ISBN 978-3-7749-4408-4 (Florin Gogâltan).....	311
Svend Hansen, <i>Macht der Steine – Steine der Macht. Menhire, Stelen und Statuen zwischen dem 5. und 3. Jahrtausend v. Chr. Archäologie in Eurasien</i> , Band 43. Habelt Verlag (Bonn 2025), 466 Seiten mit 745 Abbildungen und 10 Tafeln, ISBN 978-3-7749-4472-5 (Florin Gogâltan).....	317
Robert Staniuk, <i>Tradition and Practice. Study on Pottery, Chronology and Social Dynamic of the Hungarian Bronze Age</i> , Dr. Rudolf Habelt, Bonn, 2020, 576 p., 351 fig., 22 tables, 116 pl., ISBN 978-3-7749-4258-5 (Miruna Ana Oana).....	323
Abbreviations that can not be found in Bericht der Römisch-Germanische Kommission.....	327
Guidelines for “Ephemeris Napocensis”	331
Reviste publicate la Editura Academiei Române.....	333

ABBREVIATIONS THAT CAN NOT BE FOUND IN BERICHT DER RÖMISCH-GERMANISCHE KOMMISSION

- Abhandlungen der Königlichen Akademie der = AKAWB
Wissenschaften zu Berlin
- Acta Classica Universitatis Scientiarum Debrecensis, Debrecen = ACD
- Acta Ethnographica Academiae Scientiarum = Acta Ethnogr Acad Scien Hungaricae
Hungaricae (Budapesta)
- Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice = An. Acad. Române. Mem. Sec. Istor.
- Analele Banatului (Timișoara) = An. Banatului
- Analele Dobrogei (Constanța) = An. Dobrogei
- Muzeului Județean Vaslui (Vaslui) = Acta Moldaviae Meridionalis
- Muzeul "Vasile Pârvan" (Bârlad) = Acta Musei Tutovens
- Analele Universității București = An. Univ. București
- Analele Universității Iași = An. Univ. Iași
- Analele Universității "Dimitrie Cantemir" (Constanța) = An. Univ. Constanța
- Annales: économies, sociétés, civilisations (Paris) = Ann. Écon. Soc. Civil.
- Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie (Iași) = ArhMold
- Arkheologiya, Natsional'na akademiya nauk Ukraini. = Arkheologiya
Institut Arkheologii (Kyiv)
- Annales Universitatis Apulensis (Alba Iulia) = AUA
- Annali di scienze religiose, Milano = Annali di scienze religiose
- Anuarul Institutului pentru Studii Politice, = Anu. Instit. Stud. Pol. Apăr. și Istor. Milit.
de Apărare și Istorie Militară
- Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich = AEM
(-Ungarn), Wien
- Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde, = AVSL
Hermannstadt – Kronstadt (Sibiu – Brașov)
- Archaeologia Baltica Polonia = Peregrinatio Gotica (Łódź) = Arh Baltica
- Arheologia Medievală (Iași) = Arh. Medievală
- Antigüedad, religiones y sociedades, Huelva = ARYS
- Az alsóféhérmegyei történelmi régészeti és természettudomány = AlsóTermÉvkönyve
évkönyve (Alba Iulia)
- Balcanica Posnanensia. Acta et Studia. Czasopismo = Balcanica Posnaniensia
wydawane przez UAM w Poznaniu
- Buletinul cercurilor științifice studențești (Alba Iulia) = BCȘS Alba Iulia
- Buletinul Monumentelor Istorice (București) = BMI
- Instrumentum Bulletin du Groupe de travail européen = Bull Instrumentum

- sur l'artisanat et les productions manufacturées
dans l'Antiquité (Montagnac)
- Bulletin antieke beschaving Annual Papers on Classical = BABesch
Archaeology
- Bulletin de l'Institut historique belge de Rome (Rome) = BullInst Hist Belge (Rome)
- Cahiers du Centre Gustave Glotz, Sorbonne (Paris) = Cahiers Centre Gustave Glotz
- Complexul Muzeal "Iulian Antonescu" (Bacău) = Carpica
- Cercetări arheologice, Muzeul Național de = Cercetări Arheologice
Istorie a României (București)
- Muzeul Municipiului București (București) = Cercetări arheologice în București
- Classical Philology (Chicago) = Class. Philol.
- Cronica Cercetărilor Arheologice din România (București) = CCA
- Cronica Numismatică și Arheologică (București) = Cron. Numis. Arh.
- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en = Dacia
Roumanie, București, I-XII (1924–1928); Nouvelle Série:
Revue d'archéologie et d'histoire ancienne (București)
- Muzeului de Istorie Galati = Danubius
- Dialogues d'Histoire Ancienne, Paris-Besançon = DHA
- Dicționarul limbii române moderne (București 1958) = DRLM
- Documenta Romaniae Historica (București) = DRH
- Les Dossiers d'archéologie, Paris = DossPar
- Ethnic and Racial Studies (London) = Ethnic and Racial Studies
- Ephemeris Napocensis, Institutul de Arheologie și = EphemNap
Istoria Artei, Cluj-Napoca
- File de Istorie = Revista Bistriței (Bistrița) = FI (Rev. Bistriței)
- Muzeul județean Ilfov (București) = File de Istorie
- Greek-English Lexicon (Oxford 1966) = Greek-English 1966
- Harvard Studies in Classical Philology = Harvard Stud. Class. Studia Philol.
- A Herman Ottó Múzeum Évkönyve (Miskolc) = HOMÉ
- Hrvatski arheološki godišnjak (Zagreb) = Hrv. Arh. God.
- Historica. Historia Antigua (Salamanca) = Stud. Hist. Hist. Antigua
- Il Mar Nero Annali di archeologia e storia (Roma) = Il Mar Nero
- Izvestija Russkogo Arheologičeskogo Instituta v Konstantinopole = Izv. Ross. Arch. Inst. Konstantinopole
- Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts = ÖJh
in Wien
- Journal of Ancient History and Archaeology, = JAHA
- Institute of Archaeology and History of Art Cluj-Napoca
- Jósa András Múzeum Évkönyve (Nyíregyháza) = JAMÉ
- Journal of Indo-European Studies (Washington DC) = JIES
- Journal of the Society for Ancient Numismatists = Journal Soc. Ancient Numism.
- Könyv és könyvtár, Budapest = Könyv és könyvtár
- Labeo Rassegna di Diritto Romano (Napoli) = Labeo
- Lateinisch-Deutsch Schulwörterbuch (Leipzig 1891) = Lateinisch-Deutsch 1891
- Lateinisch-Deutsch Handwörterbuch (Hannover-Leipzig 1918) = Lateinisch-Deutsch 1918

- Litua. Studii și comunicări. Muzeul Județean Gorj, Târgu Jiu = Litua
- M. M. Roxan, P. Holder, Roman Military Diplomas, London = RMD
- Materialy po arkeologii, istorii i etnografii Tavrii. = MAIET
- Krymskoe otdelenie Instituta vostokovedeniya NAN Ukrainy (Simferopol')
- Muzeul Municipiului București = Materiale de Istorie și Muzeografie
- Materiale și Cercetări Arheologice (serie nouă) (București) = MCA (S.N.)
- Mélanges de l'École roumaine en France (Paris) = Mél École roumaine en France
- Mélanges de l'Univ St Ioseph (Beiruth) = Mél Univ St Ioseph (Beiruth)
- Mémoires de la Société Historique et Archéologique = Mém Soc Hist et Arch Langres de Langres (Langres)
- Memoria antiquitatis Acta Musei Petrodavensis = Memoria Antiquitatis
- Revista Muzeului arheologic (Piatra Neamț)
- Monumenta Germaniae Historica (München) = MGH
- Mousaios Anuarul muzeului județean Buzău = Mousaios
- A Nyíregyházi Jós András Múzeum Évkönyve (Nyíregyháza) = Josa Andras Múz Évk
- Muzeul Național de Istorie a României (București) = Muzeul Național
- Norba Revista de arte, geografía e historia (Cáceres) = Norba
- Numismatische Zeitschrift = NZ
- O Arqueólogo Português, Lisboa = Arque. Português
- Opțiuni istoriografice, Iași = Opțiuni istoriografice
- Orientalia Lovaniensia Periodica, Lovaina (Leuven) = OLP
- Ostraka Rivista di antichità (Napoli) = Ostraka
- Institute of Archaeology of the Czech = Památky Archeologické Academy of Sciences (Prague)
- Patrimonium Apulense, Alba Iulia = Patrim. Apulense
- Rossijskaya Arkheologiya. Institut arkeologii Rossijskoj akademii nauk (Moskva). = RA
- Rad Muzeja Vojvodine (Novi Sad) = Rad Muz. Voj.
- RepArAb Repertoriul arheologic al județului Alba, Alba Iulia, = RepArAb 1995 [= Bibliotheca Musei Apulensis, II]
- Res Antiquae (Bruxelles) = Res Antiquae
- Revista de etnografie și folclor (București) = Rev Etnogr și Folclor
- Revista Bistriței = Rev. Bistriței
- Muzeul Municipiului București = Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice
- Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală a Moldovei = Revistă de Etnografie, Științele Naturii și (Chișinău) Muzeologie
- Revista de Istorie (București) = Rev. de Istor.
- Revista Facultăților de teologie din Patriarhia Română = Stud Teologice (București)
- Revista Muzeelor, București = Rev. Muzeelor
- Revue archéologique de l'Est et du Centre-Est (Paris) = RAEst
- Revue des Études Sud-Est Européennes (Bucharest) = Rev. Études SE Européennes
- Revue Historique (Paris) = Rev. Historique

- Revue Historique du Sud-Est Européen (Bucharest) = RHSEE
 Revista Storica dell'Antichita (Roma) = Riv. Stor. Antichita
 Strabon (Iași) = Strabon
 Studia Archaeologica, Roma = StArch
 Studia Antiqua et Archaeologica (Iași) = SAA
 Studii și Cercetări de Istorie veche și Arheologie, = SCIV(A)
 Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" (București)
 Slovenská Archeologia. Archeologický ústav SAV (Nitra) = SlovArch
 Stratum plus, Vysshaya Antropologicheskaya = Stratum plus
 Shkola (Chișinău)
 Studia Universitatis "Babeș-Bolyai", seria Historia, Cluj-Napoca = Stud. Historia UBB
 Studia historica. Historia Antiqua (Salamanca) = Stud.Hist. Histor. Antig.
 Studia Thracologica (București) = Stud. Thracologica
 Studii și Comunicări Câmpulung = Stud. Com. Câmpulung
 Studium, Debrecen = Studium
 Symposia Thracologica (București) = Symp. Thracologica
 Transactions and Proceedings of the American Philological = TAPA
 Association, Atlanta
 Transsilvania. Ein Beiblatt zum Siebenbürger Boten, = TranssilvBB
 Hermannstadt (Sibiu)
 Uniwersytet Im Adama Mickiewicza w Poznaniu, = Uniw Adama Mickiewicza Poznan
 Seria Historia (Poznań)
 Vestigia. Beiträge zur Alten Geschichte (München) = Vestigia
 Arkheologicheskij muzej-zapovednik "Tanais" = Vestnik Tanaisa
 (Rostov na Donu)
 Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie (Warszawa) = Wiadomości Archeologiczne
 Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins = ZDPV
 Zeitschrift für Geschichte = Zeitschr. Gesch.